

**MISIR AĞZINDA FİİLİN ŞİMDİKİ GELECEK,
ŞİMDİKİ VE GELECEK ZAMAN KIPLERİNDE
ORTAYA ÇIKAN DEĞİŞİKLİKLER.**

***THE CHANGES IN THE PRESENT-FUTURE, PRESENT
AND FUTURE TENSE FORMS OF THE VERB IN EGYPTIAN
DIALECT***

Musayeva Kemale REŞİD KIZI

Özet

Bu yazı; Mısır ağzında fiilin şimdiki-gelecek, şimdiki ve gelecek zamanlarından söz etmektedir. Şimdiki-gelecek zaman şekli hem şimdiki, hem de gelecek zamanlarda vukubulur. İş, durum ve olayları anlatmaya yarıyan başlıca şekillerdir. Bu zaman şeklinin preformativi (öntakısı), 1. şahıs hariç, geri kalan tüm şahıslarda [i] ünlüsünü alır. Şimdiki zaman, konuşma anında (momentinde) vukubulan hareketi ifade eder ve öntakısı yardımıyla yapılır. Söz konusu ünlü 1. şahıs hariç, bütün şahıslarda aynı olarak kalır [i], gelecek zaman gelecekte veya geçmişe oranla gelecek zamanda baş gösteren hareketi belirtir ve [ha; he] öntakısı yardımıyla yapılır.

Anahtar kelimeler: Arap, Mısır, ağız, fiil, zaman.

Abstract

The article is dedicated to the present-future, present and future tense forms of the verb in Egyptian dialect. The present-future tense form is assumed as a basis form of the present and future tenses. The present-future tense expresses both the present and future time. The vowel of the prefix of the present-future tense form of the verb is [i], except the first person. The present tense expresses action that happens at the speech moment and is put in order by the prefix . The vowel of this prefix is [i] except of the first person. The future tense expresses the action that will happen in the future or in future compare to the past and is put in order with the prefix [hə; hə].

Key words: arab, Egypt, dialect, verb, tense.

Çağdaş arapçada fiilin üç basit (geçmiş (), şimdiki-gelecek (), gelecek (()) ve dört birleşik zaman kipi vardır (bitmemiş veya süreklilik bildiren geçmiş zaman (), uzak geçmiş zaman (), gelecek perfekt zaman (()), gelecekle geçmiş zaman ()) (Şarbatov 1961: 52-55; Memmedeliyev 1992: 77; Kovalev, Şarbatov 1960: 131). Mısır ağzında ise dört basit (geçmiş (), şimdiki gelecek (), şimdiki (), gelecek () ve iki birleşik zaman kipi (bitmemiş veya süreklilik bildiren geçmiş zaman (()), gelecekle geçmiş zaman ()) vardır. Fakat bazen uzak geçmiş zaman () kipine de raslanmaktadır.

Şimdi ise Mısır ağzında olan zaman kiplerinden şimdiki ve gelecek zamanları kapsayan üç basit zaman kipinde ortaya çıkan değişiklikleri gözden geçirelim:

Şimdiki gelecek zaman. Arap yazı dilinde fiilin şimdiki gelecek zaman kipi, müzare adından da görüldüğü gibi, hem şimdiki, hem de gelecek zamanı bildirir. Bu bakımdan o fiilin farsçadaki aynı zaman kipiyle çok bağdaşır.

Müzare anlam bakımından arapçanın zaman sisteminin en yüklü kipi sayılır. Arap edebi dilinde müzarenin şimdiki ve gelecek zamanlarını gösterebilme fonksiyonlarını kıyasladıkta şimdiki zamana ait olan iş o kipin esas anlamı görevini taşır. Çünkü burada şimdiki zamana ait olan iş metin anlamına asgari derecede bağlı olduğu için, gelecek zamana ait olan iş diğer ek anlamlar olarak metin ve bazı leksikolojik birimlerle daha çok ilgilidir. Müzarenin şimdiki zaman anlamının gerçekleşmesi için ise metinde fazla gereksinim duyulmuyor. Bundan başka arapçanın zaman sisteminde gelecek zamanı tam, metin dışında ifade etmek için özel kip mevcut ki bu da müzarenin gelecek zaman kavramını bağımsız şekilde belirtememesi, dilde ise buna fazla ihtiyaç duyulması gereksiniminden doğan özel çekim örneği üyesidir. Doğru, arap edebi dilinde dolayısıyla konuşma zamanına uygun gelen şimdiki zamanı belirtmek için bazen isim cümlesinin yüklemi görevinde olan ortacın belirli kipi de kullanılır (Sen şimdi mektup mu yazıyorsun? (Sen şimdi mektup yazanmısın?)). Fakat burda durum biraz farklı. İlk önce şunu belirtelim ki isim cümlesinin yüklemi olan ortaç zaman sistemi içinde özel bir kip olarak devamlı kullanılmadığı için sistemin bağımsız çekim örneği üyesi olamıyor. Diğer taraftan dolayısıyla konuşma zamanına uygun gelen şimdiki zamanın özel bir anlamı olduğu için metinsiz veya metin içinde müzarenin kendisiyle belirtilir. Müzare kipiyle belirtilen işin geleceğe ait olmasıysa sadece metin içinde belirtilir.

Mısır ağzında şimdiki gelecek zamanda fiil kipinin seslisi [e] değil [i] olur.

Sadece 1. tekil şahısında kipin seslisi olduğu gibi kalır: o (erkek cinsi) yazıyor - , ben yazıyorum - . Bilginler kipin seslisindeki bu değişiklikler konusunda farklı düşüncelere sahipler. İbn Hişam Benet Suad

kasidesini yorumlarken şöyle der: bir bedevinin ağıtında şöyle dediğini duydum:

Sen bizim bilmediğimizi biliyorsun (Dayf 1994: 27). İbrahim Enis bunun eski ibranicenin etkisiyle meydana geldiğini söylemiştir. (Enis 1952: 42). G. Ş. Şarbatov ise arap ağızlarında kipin [i] sesli almasının diğer Sami dillerinin etkisiyle değil, diyalekt sistemin gelişimiyle ortaya çıktığını belirtmiştir. Fakat şunu da itiraf edelim ki diyalekt sistemin gelişimiyle eski Sami dillerinin gelişim yolları arasında bir çok diğer meselelerde olduğu gibi (eklerin düşmesi, tesniyenin olmaması ve s.) bu meselede de genel taraflar mevcuttur (Şarbatov 1968: 123).

Dr. Şaugi Dayf sadece şu durumlarda bu değişimin ortaya çıktığını söylemiştir:

- 1) İkinci kök sessizinin (ünsüz) seslisi [i] olan salim fiilerde: - .
- 2) İkinci kök sessizinin seslisi [i] olan boş fiilerde: - (aslı).
- 3) İkinci kök sessizinin seslisi [i] olan nagis fiilerde: - .
- 4) İkinci kök sessizinin seslisi [i] olan müdaaf fiilerde: - .
- 5) Birleştirici hemze ile başlayan cinsler: - .
- 6) harfi ile başlayan cinsler: - .

Fakat bilgin İkinci kök sessizi [i] olan misal fiilerde kipin değiştirilerek [i] seslisine dönüştüğünü de belirtmiştir, örneğin - ; - . yerine denir (Dayf 1994: 27). Lakin bu şıkların hepsinin doğruluğunu kabul etmek yanlış olurdu.

Yazı dilinde 2. tekil şahıs kadın cinsinde, 2. ve 3. tekil şahıs tesniyede ve ikinci ve üçüncü çoğul şahıs erkek cinsinde olan fiilerde ve olumsuzluk edatlarından sonra düşer. Ağızlarda o, tüm durumlarda düşer ve tesniye sonları ve 2. ve 3. tekil şahıs kadın cinsinin eki yerine erkek cinsinin çoğul şahıs eki kullanılır:

- - İki öğretmen (veya bayan öğretmen ve yahut da öğretmenler) yorumlar. Genelde ağızlarda tesniye şekli kullanılmaz.

Arap edebi dilinde şimdiki gelecek zaman kipinin olumsuz fiilin başına (bazen) edatı getirilmekle yapılıyorsa, Mısır ağızında fiilin başına edatı, sonuna ise harfi getirilmekle yapılır: ben sevmiyorum, sevmiyorum - [mehebbiş]; bilmiyorum - [me'arafş].

Büyük olasılıkla Mısır ağızında fiilin sonuna getirilen bu harfi « » kelimesinden alınmıştır. Şöyle ki, önceleri fiilin « » kelimesiyle birlikte kullanıldığı, zaman geçtikçe ise, kısaltılarak olumsuzluğu kuvvetlendirmek için kullanıldığı gösterilmektedir. Aynı zamanda diyalektteki (veya) edatının da, fiilin başına getirilen edatının ve « » kelimesinin kısaltılması olan ekinin eklenmesinden oluştuğu belirtilmektedir. (Dayf 1994: 37-38). Şöyle ki şimdiki gelecek zaman kipinde fiilin olumsuzuzi bazen fiilin başına (veya) edatı ilave edilmekle yapılır. Fakat bu zaman fiile eki ilave edilmez:

sen (erkek cinsi) götürmüyorsun, götürmezsin - [miş tivaddi];
onlar (erkek cinsi) gelmiyorlar, gelmezler - [miş yigu:].

Arap edebi dilinde fiilin şimdiki gelecek zaman kipi modeliyle ifade edilir. Mısır ağızında bu modele raslanmaz, onun yerine 7. () ve 8. cinsler (bablar) () şeklinde) kullanılır.

Belirtilen biçim hem arap edebi dilinde hem de Mısır ağızında dolayısıyla konuşma zamanına uygun gelen, konuşma anıyla sınırlı bulunan iş, hal ve hareketi analatabilir: [ta'xud is-siga:ra] Sigara içiyor musun?

Fakat Mısır ağızında bu zaman kipi yukarıda yazılı bulunan anlamda çok nadiren kullanılır. Yalnızca gerçek şimdiki zaman kipini anlatmak için Mısır ağızında şimdiki zaman kipinden (aşağıda bu zamandan bahsedeceğiz) ve yahut şimdiki zaman ortacı kullanılır.

Şimdiki gelecek zaman kipi aynı zamanda konuşma anında başlamasını bildirdiği gibi, devamlı olan hareketi ve belirli şimdiki zamanı da ifade edebilir:

.. ..

[ene: ma'rafhe:ş dilva't nisi:teh] Ben şimdi onu tanımıyorum...unutmuşum.

Bundan başka belirtilen şu kip hem edebi dilde hem de Mısır ağızında geçmiş ve geleceğe ait anlamlarda olabilir:

['inte miş va'atte:ni: 'innek tinzil lemme ti'raf]

Sen (erkek cinsi) bana bildiğinde gideceğine dair söz vermedin mi?

Ata sözleri, deyimler ve özlü sözlerle kullanıldığı zaman tüm zamanları kapsar; örnek:

Misafir ekmeğini kendisiyle getirir. [iddi:f yigi:b rız'u: ma'a:h]

Hem arap edebi dilinde, hem de Mısır ağızında şimdiki gelecek zaman kipi konuşma anı ile ilgili, yaklaşık ona yakın olan gelecek zaman görevinde kullanılır. Bu kiple anlatılan işin gelecek zamana ait olması çoğunlukta metin içinde belli oluyor. Burada aynı zamanda gelecek zamana ait olan zarflar da önemli role sahipler. Örnek: Seni girişte bekleyeceğim ['estenne:k fil medxel] ..

Şimdiki zaman. Mısır ağızında bir çok diğer arap ağızları için de özellik taşıyan, fakat çağdaş arapçaya yabancı olan şimdiki zaman kipi kullanılmaktadır. Mısır ağızında hareketin konuşma anında olduğunu bildirmek için fiilin başına biçimlendiricisi getirilir. 1. tekil şahıstan başka diğer şahıslarda bu kipin seslisi [i] olur: (hemze birleştirici hemzeye dönüşür); ; ; ; ve s.

Farklı bilim adamları kipin kendine özgü özelliğine dikkat etmişler ve bu biçimlendiricisinin kaynağını tetkik etmeğe çalışmışlar. Hiç kuşkusuz ki Mısır

ağzında fiilin başına getirilen bu harfi öntakısı değildir. Çünkü öntakı fiilerin başına getirilmez. Hele siryani ve ibrani dillerinde kelimenin başına harfi getiriliyordu ki onun da « » kelimesinin kısaltılması olduğu bildirilmektedir. Örneğin, yani müzisyenin evi. Bazı bilginlerse bu harfinin kıpti dilinden kaldığını, o dilde de fiilerin başına getirildiğini öne sürmüşler. Graberg de Gemso ve daha sonralar S. Willimore gibi avrupa bilim adamları arap ağızlarının biçimlendiricisinin farsçadan alındığı düşüncesindedir, şöyle ki farsçadaki bu kip aoriste (bazı dillerde fiilin geçmiş zaman kiplerinden biri olup, hareketin aniliğini, bitkinliğini anlatır) mevcuttur. Bunun yanısıra farsçada anlamında kelimelerin başına getirilir: yani, atlı. `nin farsçadan geçmesi de bir ihtimal. Lakin G.Ş. Şarbatov doğru olarak bu fikrin dayanaksız olduğunu söylemiştir (Şarbatov 1968: 124). Farsçada biçimlendiricisi bağımsız kelimedendir oluşmuştur. İlk defa o farsça döneminin başlarına ait (9. yüzyıl) abidelerde görülmüştür. Arap ağızlarında biçimlendiricisi ilk kez Margolius tarafından 11. yüzyıl el yazısında bulunmuştur.

Arabistan yarımadasındaki tarihi ekonomik durumu, onun kapalı olmasını ve diğer ülkelerle ilişkilerinin kuvvetli olmasını dikkate alsak farsçanın etkisinden konuşmak doğru olmazdı. Bu kipin İran kökenli olmaması dolayısıyla onun İran ağzında olmamasıyla onaylanıyor. Aksi halde o yalnızca farsçayla temasta olan ve onda bir çok unsurları benimseyen Irak ağzında mevcut olması gerekirdi.

G.Ş. Şarbatov'a göre arap ağızlarında , biçimlendiricisinin mevcudluğu ağızların gelişiminin sonucudur ve sesbilimsel sıralama ve yalnızca kalın sessizin müdahalesinin gerekliliği nedeniyledir. (Şarbatov 1961: 42).

Şimdiki zaman kipi Fas ve Cezayir de (, kipiyle) kullanılmaktadır.

Profesör G.B. Tsereteli buhar araplarının (Orta Asya) dilinde şimdiki zaman fiilinin her üç şahısında biçimlendiricisinin mevcudluğunu belirtmişti. (Tsereteli 1954: 17). Prof. İ.N. Vinnikov'un buhar dili sözlüğünde fiillerde bu kip farklı durumlarda ve varyantlarda sistem halinde gösterilmiştir: [misillim]-[sellem]-selamlamak, [muskut]-[seket]- susmak ve s. Bu olgu o kipin eskiliğine işaret etmektedir. (Vinnikov 1962: 246).

Dr. Şaugu Dayf ise bu meseleye dair iki ihtimal öne sürmüştür: birinci ihtimale göre bu kip ağızda kullanılan « » istiyorum kelimesinin (aslı) kısaltılmasıdır. İkinci ihtimale göre bu harfi hem edebi dilde altı halde ısrar, onaylama anlamında kullanılan harfi ile aynıdır. Bu altı hal şunlardır: 1) gibi kelimelerde; 2) özne ile ; 3) tümleçle: ; 4)

yüklemle: ; 5) sözcüğü ile: ; 6) sözcüğü ile: (Dayf 1994: 29).

Mısır ağızında hem şimdiki gelecek zaman kipi, hem de şimdiki zaman kipi kullanılmaktadır. Fakat ifade ettikleri zaman anlamları bakımından, kullanma durumlarına göre bu kipler birbirinden oldukça farklı özelliklere sahipler. Bundan başka biçimlendiricisinin kendine özgün özelliği şu ki şimdiki gelecek zaman kipinden farklı olarak o dilek, şart anlamlarını ifade etmek için kullanılmaz, gelecek zaman anlamı taşımaz ve b. Bu kipin zaman anlamı görevini dikkate alarak ona şimdiki zaman adını veriyoruz. Genellikle Mısır ağızında biçimlendiricisi biçimlendiricisiz şeklini sıkıştırarak ortadan kaldırmıştır ve gerçek şimdiki zaman anlamında biçimlendiricisi, şimdiki gelecek zaman kipi daha çok kullanılmaktadır.

Bu kipin olumsuzu da ya fiilin başına edatı, sonuna ise harfi getirilmekle, ya da fiilin başına (veya) edatı getirilmekle yapılır: konuşmuyor (erkek cinsi)- [me: bitkellimş]; söylemiyorum - [miş be'u:l] (Mısır ağızında « » [be'ullek e:] *bak ne diyorum* hitap şekli çok yaygındır.).

Yukarıda belirttiğimiz gibi Mısır ağızında iş veya hareketin konuşma anına uygun olduğunu bildirmek için ismi fail - şimdiki zaman ortacı da geniş kullanılmaktadır: o (kadın cinsi) geliyor - [hiyye ge:yye], ben çay istiyorum - () ['ene 'ayiz (veya ['a:viz]) şe:y] ben çay istiyorum. Bu kipin olumsuzu ise ismi failin başına (veya) edatının getirilmesiyle yapılır: o (erkek cinsi) bilmiyor - [huvva miş 'a:rif], biz anlamıyoruz - ['ihne miş fehmi:n].

Gösterilen kip gerçek şimdiki zamanı anlatıyor. Şimdiki zamanda meydana gelen olayları tanımlasak şu kesin anlamlar ortaya çıkabilir: a) konuşma anıyla sınırlı bulunan şimdiki zaman, gerçek şimdiki zaman:

(" ") "

[Siniyya he:nim bit'u:l lek tışrab 'ahva vala: şurbe:t] Siniyye hanım kahve veya serin içkiden hangisini içeceğinizi soruyor (erkek cinsi)?

b) Bu kip geniş şekilde şimdiki zamanı, devamlı ve tam şimdiki zamanı ifade eder ve tam olarak konuşma anıyla birleştirir:

[İnte bitihla' řa'arak inde mi:n] Senin (erkek cinsi) saçını kim kesiyor?

Bu iki anlam şimdiki zamanı anlatan temel kiplerdir. Bundan başka o karşılaştırmalı geçmiş zamanı ifade etmek için de kullanılır:

[La:kin il'askari fihim innu: biy'u:l-lu: tu: frank] Fakat asker onun ona (erkek cinsi) dediğini anladı.

Gelecek Zaman. Arap edebi dilinde fiilin gelecek zaman kipinin iki şekli - vardır. Arap gramercileri bu kipin tipiyle anlatılan iş, hal, hareketin, tipiyle anlatılan iş, hal, harekete oranla daha uzak geleceğe ait olmasını göstermişler. (El-Şartuni 1920: 4\377; Hasan 1966: 1\35). Fakat şunu da belirtelim ki bu tür ayırıt etme çağdaş arapça için o kadar da özellik taşıyıcı değildir. Çağdaş arapçada gelecek zaman kipinin her iki nevi aynı bir durumda kullanılabilir ve aynı bir kipin farklı türleri görevinde bulunabilirler. (Memmedeliyev 1992: 150).

Biz yukarıda arapçada gelecek zamanın bazen fiilin şimdiki gelecek zaman kipiyle ifade olunabileceğini belirttik. Bu kiple anlatına işin gelecekte yapılp yapılmaması metin içinde belli olacaktır. Bundan farklı olarak gelecek zaman kipi konuşma anıyla ilgili bulunmayan belirli bir işin, hareketin yapılmasının kesin olduğunu, gelecekte onun yapılmasında herhangi bir kuşku olmadığını bildirir. Bu bakımdan bu kip görev açısından Azericedeki fiilin kesin gelecek zaman kipine uygun geliyor. Fakat Mısır ağızında gelecek zamanın şimdiki gelecek zaman kipiyle ifade edilmesi pek yaygın değildir. Bu gelecek zaman kipi ağızlarda kullanılmaktadır.

Edebi dilde geleceğe işaret etmek için şimdiki gelecek zaman fiiline veya biçimlendiricileri getirilirse ağızlarda [ha-;he-] biçimlendiricisi eklenir: biz içeceğiz- [hanışrab]. Biçimlendiricilerdeki fark (-) ve fiil üzerindeki aynılık (-) edebi dil ve ağızlardaki gelecek zaman kipinin şimdiki gelecek zaman kipinden oluştuğunu göstermektedir. Şimdiki zaman kipinde olduğu gibi bu zaman kipinde de 1. şahısta hemze birleştirici hemzeye dönüşür: gideceğim - [hemşi:].

Suriye, Filistin ve Irak ağızlarında, uygun olarak Orta Asya arap ağızında da ((kelimesinden) şekillendiricisi aracıyla yapılan) gelecek zaman kipi oluşmuştur (Tsereteli 1954: 19).

Kök bakımından Mısır ağızında kullanılan şekillendiricisinin «gitmek, başlamak, neyise yapmaya hazır olmak» fiilinden alındığı düşünülmektedir. Şöyle ki örneğin, dialekte « » ifadesinde sözcüğü çıkarılmış ve iki sözcük birleşmiştir: « ». Willmore ve Dr. Şaugi Dayf ise bu biçimlendiricinin şimdiki zaman ortacının kısaltılarak haline gelmesinden ve onun da çıkarılmasından oluştuğunu belirtmişler (Willmore 1905: 79; Dayf 1994: 30). Mısır ağızında çok az hallerde şekline de raslanmaktadır. Fakat,

örneğin, Irak ağızında yalnızca bu kip gelecek zaman fiilinin temel ve tek şekli olmuştur.

Gelecek zaman kipinde hareketin olumsuzluğunu ifade etmek için (veya) edatı kullanılır: getirmeyeceğim- [miş hagi:b].

biçimlendiricili bu kip gelecek zamanda meydana gelecek hareketi bidirir, hem de gelecek hareket zaman açısından konuşma anından sonra ortaya çıkabilir veya onun sonucu olarak meydana gelebilir. O aynı zamanda bağımsız olabilir veya şimdiki zamandaki herhangi bir ana bağlı olmayabilir:

[me:zunuş inn kele:mne fil-mes'ele di hayku:n lu nati:ga] Bizim bu konuya dair söhbetimizin bir sonucu olacağını zannetmiyorum.

Gelecek zaman kipi aynı zamanda karşılaştırmalı geleceği yani, geleceğe oranla geçmiş zamanı, gelecekle geçmiş zamanı ifade eder:

[‘irif ’izzeyy innil bint hatigi:

bukra]

O (erkek cinsi) kızın geleceğini nerden bildi?

Kaynaklar

1. Memmedeliyev V.M. Ereb edebi dilinde felin zaman, şehs ve şekil kategoriyaları. Bakı, 1992.
2. Memmedov E.C. Ereb dili. Bakı, 1998.
3. Vinnikov İ.N. Slovar dialekta buharskih arabov. «Palestinskiy sbornik», vıp. 6., Moskva, 1962.
4. Kovalev A.A., Şarbatov G.Ş. Uçebnik arabskogo yazıka. Moskva, 1960.
5. Şarbatov G.Ş. Sovremenniy arabskiy yazık. Moskva, 1961.
6. Şarbatov G.Ş. Vırajeniye vremeni v sovremennom egipetskom dialekte. Arabskaya filologiya. Sbornik statey. Pod redaksiyey A.A. Kovaleva i G.M. Gabuçana. Izdatelstvo Moskovskogo Universiteta, 1968.
7. Tsereteli G.V. Arabskiye dialekti v Sredney Azii. Moskva, Izdatelstvo vostoçnoy literaturı, 1954.
8. Yuşmanov N.V. Grammatika literaturnogo arabskogo yazıka. Leningrad, 1928.
9. Willmore S. The spoken arabic of Egypt. London, 1905.
10. .۱۹۰۲
11. .۱۹۹۴
12. .۱۹۲۰
13. .۱۹۶۶